Діялось це, коли Ворошиловград ще Луганськом називався. Луганський паровозобудівний завод розташований так, що з одних воріт ви потрапляєте просто в місто; з других — в робітничий пригород Кам'яний Брід.

Гарний тоді Кам'яний Брід був! Увесь потопав у вишневих садках. Дійшлося з цими вишневими садками до того, що навіть одну вулицю Вишневою назвали. І не дарма. Потопала вона в буйних заростях вишневого дерева. Добре там було!

Так от на одній з вуличок Кам'яного Броду, що підходила ближче до заводу, стояв робітничий будиночок — ловкенький, на три чи на чотири кімнати. До будиночка підступав густючий-прегустючий, зелений-презелений вишневий садочок. Де закінчувався цей садочок, там починалася річка Лугань, в цьому місці ще чиста і гарна. Та трохи нижче для неї вже біда починалася, бо доводилося їй обгинати завод, та ще як! З трьох боків! Умисне колишні хазяї — Гартман, Шершевський та інші — цю місцину, обведену річковою петлею, обрали: менше грошей доводилося витрачати на зведення височенних парканів, обтиканих зверху сяючим проти сонечка битим пляшковим склом. То це нижче вже доводилося бідолашній річечці впритул зіткнутися з тим, що несуть з собою такі великі підприємства, як тутешній завод; а тут, за отим вишневим садочком і гарненьким робітничим будиночком, вона була сонцесяйна і непорочно чиста.

Але ж не про річечку мова. Про власника тієї садиби. Був він уже відставний ливарник, що вік звікував на заводі, а тепер лічився в активі ветеранів-кадровиків, які добре пам'ятали старі часи і брали участь в подіях 1905, 1917 і подальших років, мав славу людини цілком пристойної, поважної, як і кожен з жителів Кам'яного Броду, любив гульнути, любив хильнути, любив поспівати, любив вплітатися зі своїми билицями в людську текучу розмову. Звали його Гарасим Глібович, прізвище його було в свій час відоме на заводі та й поза ним — Парасич.

...Була неділя, надворі підсипало жару луганське сонце; над Кам'яним Бродом підносяться височенні глиняні кручі — Пришйб, по-місцевому; то сонце, падаючи на похилі стіни цієї ясно-кремової кручі, одбивалося від неї і всіма своїми відбитими променями обрушувалось на Кам'яний Брід. І пекло несло з собою.

А в затишному будиночку Гарасима Глібовича стояла свіжа прохолода; з півдесятка людей розмістилися за столом, заставленим всяких відтінків непорожнім склом; але це не було окрасою хати Гарасима Глібовича, а те таїнство, яке відбувалося в кухоньці, де поралася дружина нашого господаря — Віра Григорівна. Що там робила вона, бог її знав, тільки ж щось надзвичайне: пахтіло з кухоньки божественно печеним тістом, примазаним зверху розтопленим маслом. Бо ж неділя була. А в Кам'яному Броді недільне свято не може відбутися без священнодійства навколо пирогів і сметани, трохи присипаної сіллю.

Згодом, як вже все стало на свої місця, як дзенькнули маленькі пірамідальні чарочки і перші пироги розповіли повно і красиво про те, що собою являла Віра Григорівна, господар господи — Гарасим Глібович, стежачи очима за господинею своєю, якось не стримався, промовив:

— От бачите, яка вона! І така, як у людей, і не така, як у людей: крадена!

— Як!

— Що ви кажете?!

— А ви послухайте...

Отже, залишимо на якийсь час Лугань, садок на правому березі її, затишний будиночок старого ливарника і перелетимо на Полтавщину. Краще це зробити, розіславши карту Полтавщини перед собою. Ця карта якась незвичайна. Всі ми звикли до того, що Дніпро протікає з півночі на

південь. Еге ж, з півночі на південь. А от на карті Полтавщини все з ним відбувається якось інакше: тут він "міняє напрям" і перетинає карту із заходу на схід. Відповідно до цього міняють свою течію і полтавські притоки Дніпра — Сула, Хорол, Ворскла, Псьол. Замість того, щоб впадати в Дніпро зі сходу, вони опускаються в нього з півночі! Сула, Хорол, Псьол, Ворскла!

Чудесна це ріка — Ворскла! Протікає вона все в сонячно-ясних пісках, хвилі її теплі, шелюгові й тополеві гаї її прозорі, пахнуть гіркотою. Понад рікою спинились і завікували там десятки полтавських міст, містечок, селищ, сіл, сільців. На Ворсклі стоїть прославлена батьківщина Котляревського —

Полтава, а також Білики, Кобеляки, Нові Санжари, Кро-текьки До неї прилягають — Опішня 2 і Більськ 3.

На Ворсклі стбїть і колишнє містечко, а тепер село — Глинське 4.1 славне це містечко-село не тільки тим, що п'є воду з срібної Ворскли, а ще й тим, що саме тут в свій час народився герой цієї розповіді — Гарасим Глібович Парасич.

Як і всі тутешні люди, дитячі роки свої він проблажен-ствував на Ворсклі; пізніше пас телят — своїх і сусідських, ще пізніше — вписався в соціальний пейзаж місцевих заможних хліборобів, спочатку теж в ролі пастушка, а потім уже і наймита біля волів, борін, плугів, полукіпків, стогів і ожередів.

Глинське — село-містечко, стояло в задушній балці десь на її дні. Ці! Соціальна топографія його формувалась під сильними вітрами, які кружляли тоді по країні; ці вітри, часом поривчасті й дужі, мали, проте, одну особливість — найсиль-иіший економічний протяг ішов з півночі на південь, з Полтавщини на Катериюславщину, в одному із закутків якої стояло промислове селище Юзівка, в другому — промислове місто Луганськ, а поміж ними, як на небі зірки,— шахти, шахти, шахти!

Проти інших, спасенних для робочого люду точок, Луганськ мав ту перевагу, що тут, над Луганню, був лише оцеї тепереньки, наприкінці дев'ятнадцятого віку, побудований новий великий завод і як новачок був мало заселений, мало освоєний, так що люди потрібні і потрібні були.

І от напровесні, у зламі віку, коли з Глинського, Ко-тельви 5, Більська, Диканьки 6, Опішні зібралася ватага хлопців шукати щастя на Дону, в Таврії, у Юзівці і в Луганську, до неї приєднався і молоденький ще Гарасимко. Був на той час це жвавий, стрункий, непосидючий, моторний і швидкий підпарубок, щиро переконаний, що людське щастя сидить не отутечки вдома під знайомими кущами шелюги на Ворсклі, а там десь далеко-далеко. Це далеко й вабило його всіма своїми чарами. Сказано — сімнадцять літ! За глинськими домашніми ділами не було чого жалкувати: кругом лише найми. То коли вже наймatись, так наймatись на шахтах, у Юза, у Гартмана за справжні гроші, а не за юхтові чоботи, житняк і сирівець. Не велика це знада.

Ну і ще було щось в Глинську.

Глинське, як і всякий населений пункт, жило повноцінним життям. Ростили там хліб, капусту, буряки, шили кожушанки, торгували, продаючи людям крейду, дьоготь, коломазь, синій камінь (підсинювали крейду), мило, сіль, оливу для лампадок. Ось на цьому ділі й сиділи в Глинському брати Кривенки — Гірш, Лейба і Лейзор. Закинуті в селянському морі, вони й самі оселянились, стали неквапливі, уміли не гірш за інших розмов— ляти по-місцевому; до торгівлі мали городи, коненят, корівок; замість підсвинків, яких забороняла єврейська віра, у дворищі в них бігали табунці птиці; були й гуси, адже містечко при річці стояло. Одне слово, оселянилися й імена свої дещо позмінювали. З Гірша вийшов Гершко, або ж ще й Грицько, з Лей-зора — Лазур, Лейба ж так і залишився Лейбою. З усіх трьох жонатий був лише Гірш. Лейба щось довго запарубкував. Парубкував і Лазур. Пора б хлопцям і поженитися, так як це зробити, коли на все Глинське було лише троє єврейських

дівчат, з них дві ще недолітки, а третя підсліпувата та ще й так, що, як ото мовиться, й на безриб'ї не могла б за рибу зійти.

Міщанських і селянських дівчат була сила-сил енна, та ще ж гарні які, та веселі, та роботящі, та співучі! Але...

Але що ж бідолашним хлопцям робити, коли одружуватися з ними закон забороняв! То й ходили старими парубкаїми.

А втім, жили дружно, головне через те, що віддалися на волю старшому братові Гіршові. Гірш вів родинну балагулу, а вони, скільки могли, слухняно допомагали. І — задивлялися на сусідських і несусідських дівчат, надто в базарний день.

І це ще не все. Була ще у них в сім'ї сестра на виданні, красуня на ім'я Ревекка, Ривка. Цій було зовсім погано. Літа своє брали, хотілося гуляти, веселитися, співати, танцювати, ну і ще хотілося бачити милого біля себе. То, гадаєте, не знайшовся? Знайшовся!

І був ним наш Гарасько. Вони через дорогу сусідували: маленькими гралися в піску на дорозі, як підросли, почали задивлятися одне на одного. І от одного разу Ривці здалося, що на світі нема хлопця красивішого, милішого за Гараська. Не такий він, як усі. Особливий.

І таке ж саме сталося і з Гараськом. Як зайшла йому в серце і в голову Ривка, так уже й не міг звільнитися від її солодкого привиду. Та де там! Не тільки не хотів звільнятися, а навпаки, з усієї сили заохочував себе думати про дівчину, втішатися образом її, викликати його на побачення.

З цим образом він подався і в мандри. У Юза не влаштувався, потрапив у Луганськ, до Гартмана на паровозобудівний, і якраз в улюблений глинськими хлопцями ливарний цех. Так при ньому й зостався. Пройшов усі приступки, які належало проходити таким

хлопцям, як він, а що був від роду спритний, умілий, роботящий, швидкий, то людська хвиля не відбила його кудись назад чи набік, а навпаки — вперед. Минуло кілька літ, і Гарасько вже став Герасимом, кадровиком-ливарником; селянське вбрання скинув, носив піджачну пару, гарний картуз, був при годиннику й при брелокові. За брелок правило серце з червоного каменю, в якому, як добре придивитись, можна було побачити гарячу краплиночку крові. А сам Гарасим, вдивившись у свій брелок, бачив там образ дівчини Ривки з такими чорними, великими й видовженими очима, що серце мліло. В Індії такі очі, коли малюють, то виводять за обрис обличчя! І співали ті очі, і пекли, і зворушували, і непокоїли, і кликали, і вабили до себе: "Прийди, милий, прийди!.."

Поки Герасим був ще Гараським, де ж йому було думати про щось фундаментальне й серйозне у своїх взаєминах з Ривкою! Ото й тільки, як приїде на побувку додому, назустріча-ються, назітхаються, та й усе. Та от часи змінилися. З Гараська став Гарасим. Приїхав у Глинське, спитав у милої: "Як ти щодо фундаменту?" — "Любий мій, що ти питаєш? Адже ж знаєш, що я твоя і, крім тебе, нікого не знаю".— "А як на це брати твої подивляться?"

Ривка зітхнула, сказала журно: "Хіба вони зможуть переступити через закон? Єврейські дівчата можуть заміж виходити лише за єврейських хлопців. Хай хоч каправий, хай хоч поганий, аби єврей!"

Герасим пригорнув дівчину до себе, сказав: "Я щось надумав. Послухай і скажи, коли євреї найсильніше зв'язані своїми законами, так що не можуть і за холодну воду взятися?"

Ривка враз оживилася, бистро зиркнула на Герасима і відповіла значуще: "Євреї найбільше зв'язані своїми законами в п'ятницю ввечері, після того, як зайде сонце, і в суботу".— "Ага. Я теж так думаю,— перебив її Герасим.— І ми, коли ти згодна, щось зміркуємо..."

І вони таки зміркували. Протягом дня в п'ятницю Ривка поскладала в клунок все добро своє. Вікно з її кімнати на вулицю виходило. І вона з клунком біля того вікна стала, повідкидала гачки, не відчиняючи вікна, одначе. І почала дивитися на спориш, калачики й лободу, які вкрили собою сірі площини їхньої вулиці. Там було тихо, тільки сусідка Катерина Цапиха одв'язувала від прикорня своє сиве поросятко та, начадившиеь махоркою, бухикав її чоловік Іван, закидаючи в ясла корові на ніч городню зелень — соняшникове листя, бурякову гичку, картопляну ботву. Було тут так, як і взагалі буває вечорами у Глинську. Далі сталося щось інше і саме таке, якого не траплялося за все історичне життя містечка. На непорушно тихій вулиці загупотіли кінські копита, заторохтіли залізом ковані колеса. Наповнивши гуркотом тишу, все це — і коні, і віз — враз спинилося і якраз проти вікон Ривчиної кімнатки. Слідом за цим відчинилося віконце, і звідти викотився спочатку клумачок, потім вискочила і сама дівчина — бистра, збуджена. Із зупиненої брички вихопився Герасим, підхопив клумачок, підставив коліно, і Ривка менше як за мить скочила на місце, заздалегідь наготовлене для неї,— в пухкій ямці між оберемками свіжого сіна. Біля неї умостився Герасим. Курделепа, місцевий баришник, натяг віжки, цвьохнув розгонисто батогом, як цмокають на коней, щоб їх заохотити до веселого галопу, гукнув "Но!". Коні зірвались, віз зарипів, закрутились колеса що далі, то швидше.

Ойкнула сусідка Катерина, підвів голову дядько Іван, і бухикнуть забувши. На очах у них сталося страшне: Кушнір-чин парубок (таке було вуличне Гараськове прозвище) викрав Гершкову Ривку і умчав кудись в білий світ.

Обоє вони якийсь час мовчали, потім тітка Катерина, сплеснувши руками, перебігла вулицю, проскочила у двір до Гірша, який, з огляду на закон, нічого не робив, лише сидів за столиком, що під вишнею, і не кваплячись ворушив губами — молився. Тітка Катерина не зважила на це, а, вигулькнувши тільки з воріт, крикнула: "Гершку, ви тут сидите, а там Кушнірчук викрав і повіз світ за очі вашу Ривку!"

Від цього повідомлення в очах бідолашного Гірша аж зелені кола замигтіли.

"Що ти кажеш? Як? Коли? Та кажи, кажи!.."

Тітка Катерина як могла докладніше розповіла Гіршові про все те, що бачила, та й те, чого не бачила.

Гірш ухопився руками за голову, гукнув братам, які вже біля нього стояли: "Чого ви стоїте? Наздоганяти треба!"— "Так не молена ж коней запрягати!" — "А ви так, ідоли, біжіть, наздоганяйте, затримуйте!"

І ті, сердешні брати Ривчині, і сам Гірш кинулися вздовж вулиці. Так молодшим — Лейбі і Лазурові — нікого, вони були легко одягнені, в літні піджачки. Інакше було Гіршові. Як глава родини він дотримувався всіх законів і правил і заради свята вирядився в довгополе пальтечко, яке в Глинському неправильно ляпсердаком називали. І побіг. А кляті поли метлялися, плуталися між ногами. І люди, які дивилися на це, не знали, що їм робити: співчувати Гіршові в біді чи сміятися.

А втім, погоня не довго тривала. Де ж пішим парокінну легкоколесу бричку наздогнати?! Та, крім того, різні думки людям, зокрема, Лейбі і Лазурові, набігли: "А чого ради наздоганяти? Що з цієї темниці в білий світ утекла?"

— Молодець, Ривка,— витерши піт, вголос сказав Лейба.— І насмілилася, де в неї сміливість узялася?

— А ти чуєш, Лейбо,— обізвався Лазур.— Всі тікають туди. Людьми виходять. А ми все киснемо біля своєї оливи й коломазі...

Гірш ще менше пробіг, ніж брати. Сестру він любив і не знав, що думати, Кушнірчиного парубка він, звісно, знав,— неначе путній хлопець. А коли він справді не такий? Коли візьме дівчину, насміється та

й кине у чужій стороні на поталу деяким лиходіям? Скільки дівчат у тій Донецькій землі попропадало, продалися за копійки, зійшли зі стежки, стали бозна-чим... Ах, Ревекко, Ревекко, що ти наробила?! І Гірш, не помічаючи того, заплакав.

В Кам'яному Броді Ривку дуже легко переробили на Віру, Вірку. Разом з Герасимом Віра будувала будиночок на чотири кімнатки, під бляхою, з дощаною підлогою. Ця підлога, чисто виполірувана, красиво покрита фарбою, постійно витерта, постійно доглянута, була справжньою окрасою домівки. Ілцоб не бруднили її чобітьми й ботинками, всі прохідні місця були заслані доріжками. І вікна сяяли світлістю. Підвіконня прикрашали калачики й фуксії, а дерев'яне широке ліжко було застелене запоморочливо білою ковдрою, з-під якої внизу визирав вишитий поділ простині. І тут, як скрізь в Кам'яному Броді, ліжко прикрашала піраміда подушок у вісім поверхів. Вкривала цю піраміду гладко вишита білосніжна намітка.

Дітей у них було п'ятеро. Старший уже жив на своєму хлібі в Єнакієвому 7, один учився в Москві, другий у Харкові. Двоє при батьках ще жили — бігали в ремісииче училище.

Оце і вся повість викрадення Ривки із Глинського.

Чув її влітку 1934 року від самого подружжя Парасичів.

18 жовтня 1971 р.

1 Білики, Кобеляки, Нові Санжари, Кротеньки — населені пункти Полтавської області.

2 О п і ш н я — селище міського типу Зіньківського району Полтавської області. Розташоване на ріці Ворсклі. Відоме з XVII ст. Це один із найдавніших визначних осередків українського народного мистецтва.

3 Більськ — село, центр сільської Ради Котелевського району Полтавської області. Розташоване на правому березі ріки Ворскли.

4 Глинське — населений пункт Машівського району Полтавської області.

5 Котельва — селище міського типу Полтавської області, райцентр. Розташоване на ріці Котельва. Засноване в XVI ст.

6 Диканька — селище міського типу Полтавської області, райцентр. Розташоване серед мальовничих лісів державного заповідника на правому березі ріки Ворскли. У східній частині селища знаходиться археологічна пам'ятка — сліди скіфського поселення з попелищами (зольниками). Диканькою захоплювався молодий М. В. Гоголь, який у 1831—1832 рр. видав свою знамениту повість "Вечори на хуторі біля Диканьки".

7 Єнакієве — місто обласного підпорядкування Донецької області. Розташоване на ріці Булавиии.